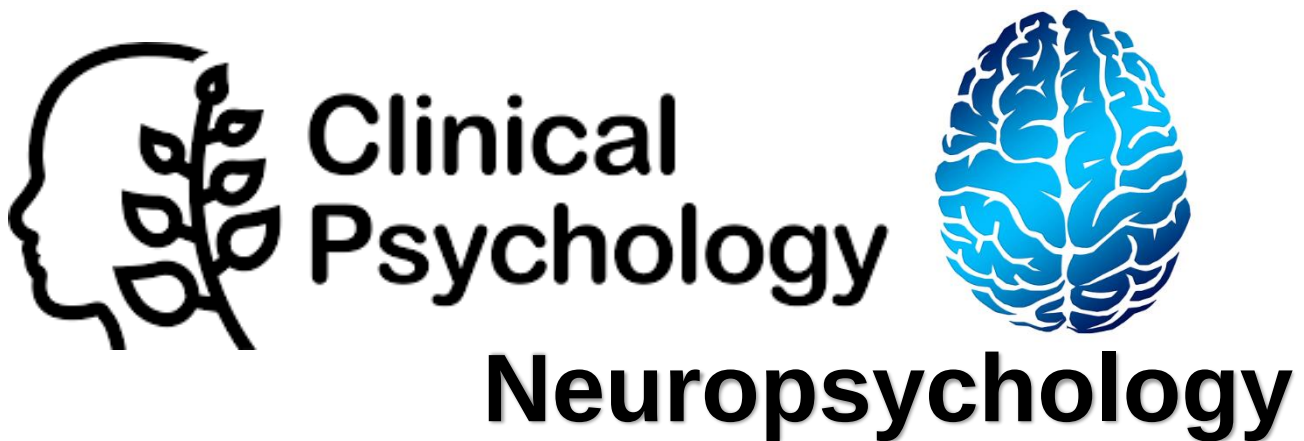

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ
УКРАЇНКИ

ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА КЛІНІЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

*III Міжнародна науково-практична конференція
«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КЛІНІЧНОЇ
ПСИХОЛОГІЇ ТА НЕЙРОПСИХОЛОГІЇ»*

30-31 ТРАВНЯ 2024 РОКУ

ЛУЦЬК – 2024

УДК 159.9(076)
А-43

Друкується згідно з рішенням оргкомітету за дорученнями Волинського національного університету від 23 травня 2024 р. № 10.

А-43 Актуальні проблеми клінічної психології та нейропсихології: зб. тез доп. III міжнар. наук.-практ. конф. (30-31 трав. 2024 р., м. Луцьк, Україна) – Луцьк : ФОП Мажула Ю. М., 2024. – 136 с.

У матеріалах конференції окреслено найбільш актуальні проблеми психологічної науки та нейропсихології; представлено широкий спектр наукових розробок вітчизняних та зарубіжних дослідників з питань упровадження психологічних знань в практичну сферу та об'єктивізовано (на основі демонстрації механізмів мозкових процесів) особливості психічних функцій організму людини.

УДК 159.9(076)

Публікації наведено в авторській редакції. Оргкомітет не завжди поділяє погляди авторів публікацій. За достовірність наукового матеріалу, професійного формулювання, фактичних даних, цитат, власних імен, географічних назв, а також за розголошення фактів, що не підлягають відкритому друку, тощо відповідають автори публікацій та їх наукові керівники. Електронна копія збірника безоплатно розміщується у відкритому доступі на сайті конференції (<http://www.id.vnu.edu.ua.edu.ua>).

Пархоменко В. В.

*Науковий керівник – кандидат
психологічних наук, професор, професор
кафедри загальної та клінічної психології
ВНУ імені Лесі Українки Малімон Л. Я.*

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ОСОБИСТІСНИХ РИС ТА ПРОЯВУ ТРИВОЖНОСТІ МОЛОДІ ПІД ЧАС ПОВІТРЯНОЇ ТРИВОГИ

Анотація. У тезах розкрито сутність понять «тривожність» та «особистісні риси», проаналізовано основні дослідження, які стосуються вивчення взаємозв'язку особистісних рис та прояву тривожності у людей в умовах воєнних дій.

Ключові слова: тривожність, особистісні риси, особистісна тривожність, ситуативна тривожність.

Постановка проблеми. Досить часто можна зустріти тези про те, що ХХ століття було століттям тривоги, неврозів та паніки. Проте така тенденція незмінна і у ХХІ столітті, оскільки це період кардинальних змін у соціальних, політичних, суспільних та технологічних сферах життя. Враховуючи повномасштабну війну в Україні впродовж останніх двох років, підвищений рівень тривожності не є безпідставним. Саме тому дослідження тривожності в умовах стресу та екстремальних ситуацій має велике значення, оскільки результати таких досліджень можуть допомогти виявити особливості реакцій людей на небезпеку та розробити ефективні методи психологічної підтримки та реабілітації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вперше термін «тривожність» був введений у науковий обіг в ХІХ столітті, коли було розроблено концепцію неврозів. Вчені вивчали симптоми тривожності та спробували класифікувати цей стан як окремих розлад. Згодом вивчення тривожності стало активно розвиватися в рамках багатьох наукових дисциплін. Серед найвідоміших дослідників тривожності можна виділити З. Фрейда, Г. Сельє, А. Бека, Р. Мея, Р. Йеркса, М. Гамільтона та Ч. Спілбергера. В Україні дослідженнями тривожності займалися Г. Гулько, Н. Яковлева, А. Гринечко, С. Васьківська, О. Волошок, Т. Іванова, Є. Калюжна та інші. Дослідження тривожності в умовах стресу та екстремальних ситуацій є важливим та актуальними для сьогодення. Цей напрямок вивчення тривожності передбачає дослідження різних аспектів, пов'язаних з реакцією організму на стресові подразники та екстремальні ситуації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивчення тривожності та її проявів у надзвичайних ситуаціях базується на теоретико-методологічних засадах психології, соціології, медицини та інших наукових дисциплін. Однією

з ключових засад є визнання того, що тривожність є нормальною реакцією людини на стрес та небезпеку, але вона може стати проблемою, якщо стає надмірною та перешкоджає нормальному функціонуванню особистості.

Один із основних аспектів, що досліджуються, це залежність між тривожністю та рівнем стресу. Вивчення цього аспекту дає змогу зрозуміти, як різні рівні стресу впливають на рівень тривожності і дозволяє розробити ефективні методи корекції стану. Також важливим аспектом дослідження є вивчення взаємодії між тривожністю та емоціями. Екстремальні ситуації, зазвичай, супроводжуються сильними емоційними переживаннями, і тому розуміння взаємозв'язку між тривожністю та емоціями є дуже важливим для розуміння як організм реагує на стресові ситуації та як можна зменшити вплив стресу на психічний стан людини.

Для вивчення тривожності в умовах стресу та екстремальних ситуацій використовуються різноманітні психологічні методики, такі як анкетування, психофізіологічні вимірювання, спостереження та інтерв'ю. Одним з методів дослідження тривожності в умовах стресу та екстремальних ситуацій є метод моделювання, який дозволяє дослідникам відтворити умови, в яких можуть виникати стресові ситуації, та вивчити, як реагує на них організм людини. Іншим методом є діагностика тривожності в реальних екстремальних ситуаціях, наприклад, участі у військових діях чи аваріях. (Асоцький, 2014; Іванова, 2020; Сургунд та Капустіна, 2023).

Один з прикладів досліджень, що вивчають тривожність в умовах стресу, це дослідження А. Бандури та його колег з університету Стенфорда, які вивчали вплив моделювання стресових ситуацій на рівень тривожності у дітей. Результати показали, що діти, які спостерігали за успішними дорослими, мали менший рівень тривожності під час тесту, ніж діти, які спостерігали за неуспішними дорослими (Bandura, Ross D., & Ross S. A., 1961).

Ще одним прикладом дослідження тривожності у стані стресу та екстремальних ситуаціях є робота Л. Беліченко «Тривожність у військовослужбовців перед їхнім висунанням до зони бойових дій: психологічний аспект», де було описано вплив 46-ти чинників на рівень тривожності (Беліченко 2023).

Інші дослідження в цій області включають дослідження тривожності у пілотів, які працюють у небезпечних умовах (Hunn & Camacho 1999), дослідження динаміки тривожності учасників ООС (Боярська та Пінчук, 2018), дослідження психологічних наслідків перебування рятувальників у зоні проведення антитерористичної операції, в якому вивчалися прояви невротичних станів, до яких належить тривога (Лебедева та ін., 2019)., дослідження рівня тривожності серед людей, які пережили природні катастрофи або терористичні акти (Huddy, Feldman & Cassese, 2009; Udomratn, 2008).

Отже, вивчення питання тривожності та факторів, що зумовлюють різницю її прояву, є актуальною темою для наукових досліджень. У статті «Особистісні чинники тривожності студентської молоді» було описано

результати дослідження взаємозв'язків між тривожністю та особистісними властивостями студентів і підтверджено зв'язок між нейротизмом, емоційною нестабільністю та рівнем тривожності (Волошок, 2012).

У роботі польських дослідників описується особистісний профіль людей з тривожними розладами, вивчений за допомогою «Багатофакторного опитувальника Р. Кеттелла». Було виявлено, що пацієнти з тривожними розладами мають високі показники за такими факторами, як О та Q4, та низькі за С, Е, F, Н, Q3 (Samochowiec et al., 2005).

Тривожність є поширеним станом під час війни і військових конфліктів. Війна може призвести до появи різноманітних джерел стресу, які стають факторами ризику для розвитку тривожності. До таких джерел належить повітряна тривога (Besser & Neria, 2012)..

У проведеному нами дослідженні взяли участь 40 студентів вищих навчальних закладів з різних областей України віком від 17 до 22 років, які практично щодня чули звуки сирен, що сповіщали про повітряну тривогу, і відповідно змушені були реагувати на неї. Для вимірювання постійного рівня тривожності було використано методику «Шкала самооцінки особистісної тривожності Ч. Спілбергера» (STAI-T), що є частиною «Шкали самооцінки тривожності Ч. Спілбергера» (STAI). Для дослідження тривожності у момент повітряної тривоги застосовано другу частину «Шкали самооцінки тривожності Ч. Спілбергера» (STAI). Для вивчення та оцінки рис особистості було застосовано форму С «Багатофакторного особистісного опитувальника Р. Кеттелла».

За результатами дослідження виявлено, що лише 2,5% респондентів мають низький рівень особистісної тривожності, 50% — середній (помірний) рівень та 47,5% — високий рівень. З'ясовано, що під час повітряної тривоги 7,5% з них мають низький рівень тривожності, 20% мають середній (помірний) рівень та 72,5% — високий рівень. Лише у 22,5% опитаних рівень тривожності під час повітряної тривоги зменшується, у 5% опитаних рівень залишається незмінним. У більшості досліджуваних рівень тривожності з оголошенням повітряної тривоги зростає. Внаслідок дослідження взаємозв'язку особистісних рис та прояву тривожності молоді під час повітряної тривоги на основі аналізу результатів кореляційного зв'язку виявлено зв'язок між рівнем ситуативної тривожності та факторами С, Н, О та Q3 за опитувальником Р. Кеттелла. Отже, підтверджено зв'язок низької толерантності до певних перешкод, схильності до глибоких переживань, мінливості настрою, певної емоційної незрілості, сором'язливості, невпевненості у своїх силах, стриманості, депресивності, вразливості, недисциплінованості, конфліктності уявлень про себе та високої тривожності під час повітряної тривоги. Водночас, нижчий рівень ситуативної тривожності під час повітряної тривоги зумовлений такими характеристиками, як відкритість, природність поведінки, емоційна зрілість, постійність інтересів, соціальна сміливість, активність, схильність до ризику, безтурботність, холоднокрівність, впевненість у собі, розвинутий самоконтроль, точність виконання соціальних вимог та низький рівень особистісної тривожності.

Висновки дослідження. Поняття тривожності є досить складним, оскільки воно вміщує багато аспектів та може бути розглянутим з різних сторін. Загалом, тривожність – це стан, що характеризується побоюванням і соматичними симптомами напруги, при яких людина очікує небезпеки, катастрофи чи нещастя, що насувається, які виникають внаслідок перебігу різних процесів у головному мозку. Головна ознака тривожності полягає у почутті страху, неспокою та невпевненості, які можуть виникати внаслідок зовнішніх чи внутрішніх факторів.

Дослідження тривожності саме в умовах стресу та екстремальних ситуацій є важливим та актуальними для сьогодення. Одним з джерел тривожності є повітряна тривога, коли людина повинна швидко шукати притулок і захист від небезпеки. На жаль, цей напрям досліджень мало висвітлений у науковій літературі, хоча це є частиною сучасних реалій.

Література

1. Асоцький, В. В. (2014). Особливості виявів тривожності у пожежних-рятувальників державної служби України з надзвичайних ситуацій. *Збірник наукових праць НАДПСУ. Серія: педагогічні та психологічні науки*, 3, 259–271
2. Беліченко Л. (2023). Тривожність у військовослужбовців перед їхнім висуванням до зони бойових дій: психологічний аспект. *Psychology travelogs*, 1, 27–35
3. Боярська З. О., Пінчук Р. С. (2018). Динаміка тривожності учасників операції об'єднаних сил. *Scientific Journal «ScienceRise: Biological Science»*, 5, 22–26
4. Волошок О.В. (2012). Особистісні чинники тривожності студентської молоді. *Вісник Одеського національного університету. Серія: психологія*, 8, 479–484
5. Іванова Т. (2020). Тривога як психологічний феномен. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*, 6, 72–78
6. Лебедева С.Ю., Назаров О.О., Овсяннікова Я.О., Оніщенко Н.В., Похілько Д.С., Тімченко В.О., Тімченко О.В., Христенко В.Є. (2019). Психологічні наслідки перебування рятувальників у зоні проведення антитерористичної операції: монографія. Х.: НУЦЗУ, 174 с.
7. Сургунд Н., Капустіна В. (2023). Експериментальне дослідження негативних емоційних станів в період війни. *Psychology travelogs*, 1, 87–96
8. Bandura A., Ross D., Ross S. A. (1961) Transmission of aggression through imitation of aggressive models. *The journal of abnormal and social psychology*, 63 (3), 575–582
9. Besser A., Neria Y. (2012). When home isn't a safe haven: insecure attachment orientations, perceived social support, and PTSD symptoms among Israeli evacuees under missile threat. *Psychological trauma: theory, research, practice, and policy*, 4 (1), 34–46
10. Huddy L., Feldman S., Cassese E. Terrorism, anxiety, and war. *Terrorism and torture* / ed. by W. G. K. Stritzke et al. Cambridge, 290–312

11. Hunn B. P., Camacho M. J. (1999). Pilot performance and anxiety in a high-risk flight test environment. *Proceedings of the human factors and ergonomics society annual meeting*, 43 (1), 26–30
12. Samochowiec J., Kucharska-Mazur J., Hajduk A., Wojciechowski B., Samochowiec A. (2005). Personality profile of patients with anxiety disorder, as studied with the 16PF Cattell's questionnaire and Cloninger's TCI. *Psychiatria Polska*, 39 (3), 527–536
13. Udomratn P. (2008). Mental health and the psychosocial consequences of natural disasters in Asia. *International review of psychiatry*, 20 (5), 441–444

ЗМІСТ

Кульчицька А.В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ КОУЧИНГУ В КЛІНІЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ.....	3
Мудрик А.Б. «ШКОЛА АДАПТАЦІЇ» ДЛЯ БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ З ІНВАЛІДНІСТЮ: АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ	6
Бетлей І. М., Савелюк Н. М., ПРОБЛЕМА ПІДТРИМКИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ФАХІВЦІВ ІТ-СФЕРИ.....	12
Бородулькіна Т. О. ВИКОРИСТАННЯ ПРОЕКТИВНИХ ПСИХОДІАГНОСТИЧНИХ МЕТОДИК В ПСИХОЛОГІЧНОМУ КОНСУЛЬТУВАННІ	17
Вакіна Д.О., Журавльова О. В. ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОЯВІВ СЕПЕРАЦІЙНОЇ ТРИВОГИ У ОСІБ ДОРΟΣЛОГО ВІКУ	20
Вініславська Н. В., Мудрик А. Б., АДИКТИВНА ПОВЕДІНКА ОСОБИСТОСТІ : ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ФЕНОМЕНУ	22
Гагаріна Д. О., Засєкіна Л. В., ДИТЯЧА ПСИХОТРАВМА ЯК ЧИННИК РОЗВИТКУ НЕРВОВОЇ АНОРЕКСІЇ.....	25
Гладишевська Т. В., Мудрик А. Б. СЕЛФІ-АДИКЦІЯ ЯК ПОВЕДІНКОВА ЗАЛЕЖНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ	33
Гончаровська Г. Ф. ПСИХОКОРЕКЦІЙНА РОБОТА ЩОДО ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНИХ ТЕНДЕНЦІЙ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ.....	132
Данильчук Г. С. Малімон Л. Я. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ДРУЖИН УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ.....	39
Дутко Г. В., Лазорко О. В. РОЗВИТОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕСУРСНОСТІ ОСІБ ЛІТНЬОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ	45

Іванюк Я. М., Кихтюк О. В. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНО-МОТИВАЦІЙНОЇ СФЕРИ ПІДЛІТКІВ ПІД ЧАС ВОЄННИХ ДІЙ В УКРАЇНІ.....	49
Кихтюк О. В. МЕТАФОРА ЯК ІНСТРУМЕНТ У РОБОТІ КЛІНІЧНОГО ПСИХОЛОГА	52
Коструба А. Л. ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я.....	55
Коструба Н.С. РЕЛІГІЙНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ ЯК ЦІННІСНА ОСНОВА ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я.....	58
Кравцова Марина, Крижановська Зореслава ВПЛИВ НЕГАТИВНОГО ДОСВІДУ ВІЙНИ НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ ЛЮДЕЙ ЗРІЛОГО ПЕРІОДУ ЖИТТЯ	61
Кушнір Ю. А., Журавльова О. В. КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ТРАВМИ У НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ	67
Ліщук О. І., Кихтюк О. В. КОПІНГ-МЕХАНІЗМИ ВІЙСЬКОВИХ У ПЕРІОД ПОВЕРНЕННЯ ДО ЦИВІЛЬНОГО ЖИТТЯ	71
Малімон Л.Я., Балабус В.А., Малімон В. Ю. ТРАВМА ТА ФАКТОРИ ФОРМУВАННЯ ТРАВМАТИЧНОГО ДОСВІДУ ОСОБИСТОСТІ	75
Несправа М. В. СОВІСТЬ ЯК ЗАСІБ ОЦІНЮВАЛЬНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ В. ФРАНКЛА ..	82
Панасюк Я. С., Мудрик А. Б., Мітлош А. В., ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОЯВУ АЛКОГОЛЬНОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ.....	87
Пархоменко В. В., Малімон Л. Я. ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ОСОБИСТІСНИХ РИС ТА ПРОЯВУ ТРИВОЖНОСТІ МОЛОДІ ПІД ЧАС ПОВІТРЯНОЇ ТРИВОГИ	90

Соха І. В., Коструба Н. С. ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ТА СОМАТИЧНІ СКАРГИ: ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ	95
Стешенко Маргарита, Мітлош Антоніна, ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ У МЕДИЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ.....	100
Тарасюк А.В., Борейко Ю. Г. ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ШКОЛЯРІВ ПРИ ПЕРЕХОДІ У СЕРЕДНЮ НАВЧАЛЬНУ ЛАНКУ ЗОШ.....	104
Федотова Т. В. ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕЖИВАННЯ ТРИВАЛОГО ТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСУ В СТУДЕНСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВІЙНИ	107
Філатова Марія, Крижановська Зореслава ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОЯВУ ДЕПРЕСІЇ В СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ	110
Хрищук Т. В., Мітлош А. В. РОЛЬ АРОМАТЕРАПІЇ У ЗБАЛАНСУВАННІ ЕМОЦІЙ ЯК ЧИННИКА ПСИХОЛОГІЧНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ ОСОБИСТОСТІ	114
Цюпка Н.С., Федотова Т., Мудрик А.Б. ЕМПІРИЧНИЙ АНАЛІЗ ЗВ'ЯЗКУ СІМЕЙНИХ ВЗАЄМИН ТА САМОЕФЕКТИВНОСТІ ОСОБИСТОСТІ	118
Чайковська А.В., Малімон Л.Я. РЕСУРСИ СТРЕСОСТІЙКОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ В СТРЕСОГЕННИХ УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	124
Шульга О. Д. РОЗСІЯНИЙ СКЛЕРОЗ В ПРАКТИЦІ КЛІНІЧНОГО ПСИХОЛОГА...	128

Підписано до друку 31.07.2024. Формат 60×84 ¹/₁₆
Ум. друк. арк. 5,0. Обл.-вид. арк. 8,5. Зам. 173. Тираж 100.
Папір офсетний. Гарнітура Times. Друк цифровий.

Видавець і виготовлювач ФОП Мажула Ю. М.
43021, м. Луцьк, вул. Винниченка, 47/35.
Тел. моб. 096 61 66 277, e-mail: y.mazhula@gmail.com

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
серія ДК № 7662 від 07 вересня 2022 року